

MUĞLA'NIN ÜÇ CAMİSİNDE ASHÂB-I KEHF SEMBOLLERİ

İbrahim Ethem KARATAŞ¹

Öz

İslam'da kutsal sayılan isimlerin, tarih boyunca kültürümüze ait hat ve tezhip sanatıyla ilgili eserlerde, özellikle dini mimarimizin en önemli unsurlarından olan camilerimizde yer aldığı bilinen bir gerçektir. Osmanlı'dan günümüze cami duvarlarında, lafzatullah ve ism-i nebi ile birlikte dört halifenin ve Ehl-i Beyt üyelerinden Hz. Ali ve iki evladının adlarının yazılması bir gelenek halini almıştır. Ancak Muğla ilinin Menteşe ilçesindeki üç camide –Şahidi Camii, Keyfoturağı Camii ve Çatakbağyaka Köyü Camii- bu isimlerin yanında Ashâb-ı Kehf'in (Yedi Uyurlar) isimleri de yer almaktadır. Camilerde Ashâb-ı Kehf kahramanlarıyla ilgili sembollerin yer alması alışıldık bir durum değildir. Aynı zamanda onların söz konusu camilerde niçin yer aldığıyla ilgili bir açıklama da yoktur. Bununla birlikte Ashâb-ı Kehf isimlerinin bu camilerde yer almasının muhtemel nedenleri arasında, kıssanın İslam'ın kutsal kitabı Kuran'da geçiyor olması ayrıca hikayenin yörede iyi biliniyor ve seviliyor olması sayılabilir. Aynı şekilde Muğla'nın geçmişte önemli bir Mevlevi şehri olması, bu konuda Mevlevilik etkisinin olabileceğini de akla getirmektedir. Dolayısıyla söz edilen camilerde Ashâb-ı Kehf ile ilgili semboller, kıssanın hem Kuran'da ele alınış amacına uygun olarak hem de Mesnevî'de işleniş gayesi doğrultusunda, cemaatin kendi adına ders çıkarması ve yaşamına buna göre yön vermesi için yer almış olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Ashâb-ı Kehf, Muğla, kıssa, Mesnevî

ASHAB AL-KAHF SYMBOLS IN THE THREE MOSQUES OF MUĞLA

Abstract

It is a known fact that the sacred names in Islam have been used in calligraphy and illumination art works of our culture throughout history, especially in our mosques which are the most important elements of our religious architecture. It has been a tradition since the Ottoman era to write the names of Allah and the prophet as well as four caliphs, Ali's sons from Ehl- i Beyt (people of the house) on the walls of the mosques. On the other hand three mosques in the Menteşe distric of Muğla - Şahidi Mosque, Keyfoturağı Mosque and Çatakbağyaka Village Mosque- have symbols about the names of Ashab al-Kahf (Seven Sleepers) among the others. It is not common to

¹ Dr. Milli Eğitim Bakanlığı, (iethem48@hotmail.com)

have the names of Seven Sleepers written on the walls of mosques. In addition there is no clear information about the reason why they are included. Nevertheless, inclusion of Ashab al-Kahf in the sacred book Koran and its being a well known and accepted story among the residents of the region can be seen as the main reasons for using the names in these mosques. Likewise, the fact that Muğla was an important Mevlevi city in the past suggests that it may have a Mevlevi effect. As a result the symbols of Ashab al-Kahf must have taken place in these mosques in order to take the community lessons for itself and to direct its life in accordance with the purpose of Koran and the Masnavi.

Keywords: *Ashab al-Kahf, Muğla, story, Masnavi*

Giriş

Ashâb-ı Kehf (Yedi Uyurlar) hikâyesi, Roma hakimiyeti altındaki Anadolu'da yaşandığı rivayet edilen Hristiyan kültüre ait bir hikayedir. Hikâye çoktanrıci bir din anlayışına sahip Roma imparatorluğunda, Hristiyanlığın yayılmaya ve putperestliğin yerini almaya başladığı miladi III. asır civarında geçmektedir. Hristiyanlar bu çağlarda Anadolu'nun çoğu yerinde takibata uğramış, bazıları acımasızca öldürülmüş ve pek çoğu yer altı şehirlerinde yaşamak zorunda kalmışlardır.

Hikâyenin Anadolu'nun tam olarak neresinde geçtiğiyle ilgili kesin bir şey söylemek mümkün görünmemektedir. Zira kaynaklarda İzmir iline bağlı Efes bölgesinde, Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde ya da Mersin ilinin Tarsus ilçesi civarında geçtiği ile ilgili bilgiler vardır. Hatta bu bölgelerden birinde geçtiğini ispatlamaya yönelik akademik çalışmalar mevcuttur. Ancak genel kaniya göre olay Tarsus'ta ya da Afşin ilçelerinden birisinde geçmiştir (Akpınar, 2010: 123, 127; Çelik, 2017: 200; Eyicil, 2005: 271; Ersöz, 1991: 464, 465; Koç, 2017: 36; Sümer, 1989: 26-30).

Hristiyan dünyada "Yedi Uyurlar" olarak bilinen hikaye, geçmiş peygamberlere ve milletlere ait pek çok olayın yeniden ele alındığı Kuran-ı Kerim'de de yer almaktadır. Hatta hikayenin anlatıldığı 18. sure, kıssadan dolayı "Kehf Suresi" olarak isimlendirilmiştir. Dolayısıyla Ashâb-ı Kehf hikayesi, hem Anadolu'da geçmiş olması hem de İslam'ın kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'de yer alması nedeniyle, yüzyıllar boyunca kültürümüze ait pek çok unsurun konusu haline gelmiştir. Özellikle Müslüman Türk halkı arasında hem sözlü olarak anlatılagelmiş hem de klasik Türk Edebiyatına ait şiir ve nesir türü eserlerde işlenmiştir. Bunun yanında kıssa

kahramanlarının isimleri, hat ve minyatür sanatlarına konu olmuş ayrıca halk arasında Ashâb-ı Kehf'le ilgili pek çok inanç geliştirilmiştir (Eyicil, 2005: 274; Koncu, 2013: 276).

Kültürümüzün pek çok unsurunda kendisini gösteren Ashâb-ı Kehf ile ilgili motifler Muğla ilinin Menteşe ilçesinde, Osmanlı'nın son dönemlerinden kalmış üç camisinde de yer almaktadır. Bunlar Şahidi camii, Çatakbağyaka Köyü camii ve Keyfoturağı camileridir. Camilere genelde Allah (c.c), Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Dört Halifenin isimlerinin yazıldığı bilinen bir gerçektir. Ancak Ashâb-ı Kehf kahramanlarıyla ilgili yazı ya da simgelerin buralarda yer alması pek sık rastlanan bir durum değildir. Bu bakımdan araştırmamızda, tarihsel gerçekliği ve geçtiği yerle ilgili tartışmalara girilmeden kısaca Hristiyanlık ve İslamiyette yer aldığı şekliyle Ashâb-ı Kehf hikayesine değinilecek sonra da söz konusu camilerde kısaca kahramanlarıyla ilgili motifler tanıtılacak ve buralarda yer almasının muhtemel nedenleri üzerinde durulacaktır.

1. Hristiyanlıkta “Yedi Uyurlar” Hikayesi

Yedi Uyurlar hakkındaki ilk bilgiler VI. yüzyılda yazılmış Süryanice bir metnin Tours'lu Gregory (ö. 593) tarafından Latinceye yapılmış tercümesinde ve Serugh'lu James'in (ö. 520) vaaz metinlerinde geçmektedir. Hikaye daha sonra Mısır, Ermeni, Arap ve Habeş başta olmak üzere tüm Hristiyan dünyaya yayılmıştır (Guidi, 1920: 429; Sümer, 1989: 23).

Hristiyan kültüründe anlatılan öyküye göre, imparator Decius -İslam kaynaklarında Dekyanus olarak geçer- (M.S. 249-251), Efes'e gelir ve halkın, özellikle de Hristiyan inancını benimsemiş olanların, Roma'nın eski pagan tanrılarına tapınmalarını ve onlar adına kurban kesmelerini emreder. Hristiyanlardan bir kısmı eski inançlarına geri döner ancak bazıları putlara tapmayı reddeder ve işkencelere maruz kalırlar. Bu arada sarayda çalışan yedi gencin de Hristiyan olduğu duyulur. Hemen imparatorun huzuruna çıkarılırlar ve inançlarından dönmeleri istenir. Gençler baskılara rağmen inançlarının doğru olduğunu söyleyerek putlara tapmayı reddeder. İmparator inançlarından vazgeçmemeleri durumunda öldürüleceklerini söylediği gençlere düşünmeleri için mühlet verir. Onun şehirden ayrılmasını fırsat bilen gençler, kaçarlar ve peşlerine takılan bir çoban köpeğiyle birlikte Anchilus dağındaki bir mağaraya saklanırlar. Bir süre sonra şehre dönen Decius, gençlerin getirilmesini ister. Ancak kaçtıklarının anlaşılması üzerine kral gençlerin babalarını çağırır ve onlardan yerlerini öğrenir. Sonra da saklandıkları

mağaranın ağzını taşlarla kapattırarak onları diri diri oraya gömer. Theodore ve Rufinus adlı iki hristiyan, gençlerin hikayesini bir tablete yazarak mağarayı kapatan taşların altına koyarlar. Gençler mağarada 300 (ya da 307) yıl uyurlar. II. Theodosius zamanında (M.S. 401-450), yörenin çobanlarından Adolius sürülerine bir ahır yapmak için mağaranın ağzındaki taşları alınca mağara açılır ve gençler uykudan uyanır.² Sadece bir gece uyuduklarını düşünen gençler, Decius'un kendilerini öldüreceğinden korkmaktadırlar. Aralarından birisini erzak almak ve istihbarat toplamak üzere şehre gönderirler. Şehre inen genç, yanında bulunan parayla yiyecek almak ister. Esnaftan bazıları gencin elindeki eski parayı görünce onun define bulduğunu zannederler ve hazineyi paylaşmayı düşünürler. Haber kısa sürede şehirde duyulur ve şehrin papazı ile valisi onu sorguya çeker. Genç başlarından geçenleri anlatır ve arkadaşlarını görmeleri için onları mağaraya götürür. Mağaranın önüne gelenler, orada gençlerin hikayesini anlatan tabletleri bulurlar. Mağaraya girerler ve aynen gencin anlattığı gibi orada onun diğer arkadaşlarını görürler. Gençler bir süre sonra tekrar uykuya dalarlar ve bir daha uyanmazlar. Daha sonra olay Theodosius'a anlatılır ve imparator onların anısına oraya bir bazilika yaptırır (Çelik, 2017: 198; Ersöz, 1991: 464, 465; Guidi, 1920: 428; Koç, 2017: 7; Schmidt, 2008: 8; Sümer, 1989: 23; Şahin, 2007: 1).

2. Kuran-ı Kerim'de Ashâb-ı Kehf Kıssası

Ashâb-ı Kehf hikayesi, Hristiyanlıkta olduğu gibi İslam literatüründe de önemli bir yere sahiptir. Öncelikle Kuran-ı Kerim'de bir sureye adını veren kıssa, tefsir, hadis ve tarih kitaplarında detaylıca ele alınmıştır. Bunun yanında Kehf suresinin tefsiri ya da kıssanın tasavvufi açıdan ele alındığı mesnevi tarzı eserlere de konu olmuştur.

Hikaye, Kuran'ın 18. suresinde geçmektedir. Sure, kıssada geçen "kehf" (mağara) kelimesinden dolayı "Kehf Suresi" adını almıştır. Mekke'de inen sure, yahudilerin yönlendirmeleri ile Hz. Muhammed'i sınamak için "mağaraya sığınan gençler, güneşin doğduğu ve battığı yere giden kimse ve ruhun mahiyeti hakkında" müşriklerin sorduğu üç sorudan, "Ashâb-ı Kehf" ile ilgili olanına

² İmparator Decius (M.S. 249-251) ile Theodosius (M.S. 401-450) arasında yaklaşık 200 yıllık bir zaman farkı olmasına rağmen hikayede gençlerin 300 yıl uyuduğundan söz edilmektedir.

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-ı Kehf Sembolleri

cevap olmak üzere nazil olmuştur (Çelik, 2017: 193, Sümer, 1989: 13).

Surenin 9-26. ayetlerinde anlatıldığına göre, putperest bir topluluk içinde Allah'a iman etmiş olan birkaç genç, putperestliğe karşı çıkmış ve zorla din değiştirilmekten veya öldürülmekten kurtulmak için kendilerine katılan bir çoban ve köpeğiyle birlikte bir mağaraya sığınmışlardır. Mağarada bir gece kaldıklarını zanneden gençler, orada 309 yıl (miladi takvime göre 300 yıl) uyumuşlardır. Nihayetinde onların hikayesini öğrenen insanlar, Allah'ın vadinin ve ölümden sonra dirilmenin gerçek olduğunu anlamışlardır (Ersöz, 1991: 466). Surede işlendiği kadarıyla kıssanın ana teması, Allah'a imanın önemi, inananların imanlarını korumak için katlandıkları sıkıntılar, Allah'a tevekkül, köpek bile olsa iyilerle beraber olmanın Allah katındaki değeri ve yeniden diriliş inancının gerçekliğidir. (Akpınar, 2010: 130; Çelik, 2017: 198; Şentürk, 2013: 234; Yağcıoğlu, 2015: 9).

Kıssa Kehf Suresinin 9-26. ayetlerinde şu şekilde yer alır³:

9. Yoksa sen, (sadece) Ashâb-ı Kehf ve Ashâb-ı Rakîm'i⁴ mi bizim ibret verici delillerimizden sandın?

10. Hani o gençler mağaraya sığınmışlardı da, "Ey Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve içinde bulunduğumuz şu durumda bize kurtuluş ve doğruluğa ulaşmayı kolaylaştır" demişlerdi.

11. Bunun üzerine biz de nice yıllar onların kulaklarını (dış dünyaya) kapattık (Onları uyuttuk).

12. Sonra onları uyandırdık ki, iki zümreden hangisinin bekledikleri süreyi daha iyi hesap ettiğini bilelim.

13. Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Şüphesiz onlar Rablerine inanmış birkaç genç yiğitti. Biz de onların hidayetlerini artırmıştık.

14,15. Kalkıp da, "Rabbimiz, göklerin ve yerin Rabbidir. O'ndan başkasına asla ilâh demeyiz. Yoksa andolsun ki saçma bir söz söylemiş oluruz. Şunlar, şu kavmimiz, O'ndan başka tanrılar

³ Surenin meali, <https://kuran-ikerim.org/meal/diyanet/kehf-suresi> adresinden alınmıştır.

⁴ Kaynaklarda "Ashâb-ı Rakîm" ile ilgi farklı rivayetler vardır. Bazılarına göre "rakîm", Ashab-ı Kehf'in içinde bulunduğu vadinin, dağın veya tepenin adıdır. Bazı kaynaklara göre de memleketlerinin yahut köpeklerinin adıdır (Ersöz, 1991: 466; Koç, 2017: 19). Elmalı Hamdi Yazır, Hak Dini Kuran Dili adlı eserinde "rakîm" kelimesinin taş ve maden levha üzerine yazılı kitabe anlamına geldiğini belirtir (Yazır, 1982: 3225). Dolayısıyla sözü edilen mağaraya konulan kitabeden dolayı bu gençlere "Ashâb-ı Rakîm" de denilmiştir.

edindiler. Onlar hakkında açık bir delil getirselerdı ya! Artık kim Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalimdir?" dediklerinde onların kalplerine kuvvet vermiştik.

16. (İçlerinden biri şöyle dedi:) "Mademki onlardan ve Allah'tan başkasına tapmakta olduklarından yüz çevirip ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve içinde bulunduğunuz durumda yararlanacağınız şeyler hazırlasın."

17. (Orada olsaydın) güneş doğduğunda onun; mağaralarının sağ tarafına kaydığını, batarken de onlara dokunmadan sol tarafa gittiğini görürdün. Kendileri ise mağaranın geniş bir yerinde idiler. Bu, Allah'ın mucizelerindendir. Allah, kime hidayet ederse işte o, doğru yolu bulandır. Kimi de şaşırtırsa, artık ona doğru yolu gösterecek bir dost bulamazsın.

18. Uykuda oldukları hâlde, sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış (yatmakta idi.) Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçırdın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı.

19. Böylece biz, birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık. İçlerinden biri: "Ne kadar kaldınız"? dedi. (Bir kısmı) "Bir gün, ya da bir günden az", dediler. (Diğerleri de) şöyle dediler: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz birinizi şu gümüş para ile kente gönderin de baksın; (şehir halkından) hangisinin yiyeceği daha temiz ve lezzetli ise ondan size bir rızık getirsin. Ayrıca, çok nazik davransın (da dikkat çekmesin) ve sizi hiçbir kimseye sakın sezdirmesin."

20. "Çünkü onlar sizi ele geçirirlerse ya taşlayarak öldürürler yahut kendi dinlerine döndürürler. O zaman da bir daha asla kurtuluşa eremezsiniz."

21. Böylece biz, (insanları) onların halinden haberdar ettik ki, Allah'ın vadinin hak olduğunu ve kıyametin gerçekleşmesinde de hiçbir şüphe olmadığını bilsinler. Hani onlar (olayın mucizevî tarafını ve asıl hikmetini bırakmışlar da) aralarında onların durumunu tartışıyorlardı. (Bazıları), "Onların üstüne bir bina yapın, Rableri onların hâlini daha iyi bilir" dediler. Duruma hâkim olanlar ise, "Üzerlerine mutlaka bir mescit yapacağız" dediler.

22. (Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbinim daha iyi bilir. Zaten onları pek az kimse bilir. O hâlde, onlar hakkında (Kur'an'daki) apaçık tartışma(yı aktarmak)dan başka

tartışmaya girme ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma."

23. Hiçbir şey hakkında sakın "yarın şunu yapacağım" deme!

24. Ancak, "Allah dilerse yapacağım" de. Unuttuğun zaman Rabbini an ve "Umarım Rabbim beni, bundan daha doğru olana ulaştırır" de.

25. Onlar mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Buna dokuz daha eklediler.

26. De ki: "Kaldıkları süreyi Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybını bilmek O'na aittir. O, ne güzel görür; O, ne güzel işitir! Onların, O'ndan başka hiçbir dostu da yoktur. O, hükmüne hiçbir kimseyi ortak etmez."

Görüldüğü gibi kısca Kuran'da kısaca, yer ve zaman belirtilmeden, hikaye kahramanlarının kimlikleri ya da isimleri hakkında bilgi verilmeden, ana hatlarıyla anlatılmaktadır. Kuran'da kıssayla ilgili ayrıntılara girilmeden öz olarak değinilirken tefsir ve tarih kitapları başta olmak üzere çeşitli İslam kaynaklarında daha detaylı bilgiler verilmektedir. Kaynaklarda anlatıldığına göre, imparator Dekyanus zamanında Efsus halkının bir kısmı Hristiyanlığı kabul etmişti. Ancak imparator, Hristiyan olanları Roma'nın eski tanrılarına tapınmaları konusunda baskı yapıyordu. Dekyanus'un altı vezirinin çocukları, putperestliğe ve kralın emirlerine karşı çıktılar. Bunu duyan Dekyanus, gençleri huzuruna getirterek kendisine ve putlara secde etmelerini emretti. Gençler biz Allah'tan başka bir varlığa tapmayız, diyerek bu isteğe karşı çıktılar. Bunun üzerine Ninova'ya (Musul) gitmeyi planlayan kral, oradan dönünceye kadar onlara düşünmeleri için süre verdi ve zindana attırdı. Şayet seyahatten döndükten sonra putlara secde etmezlerse onları öldüreceğini söyledi. Kralın şehirden ayrılmasını fırsat bilen altı genç zindandan kaçtılar ve Efsus'u terkettiler. Yolda onlara bir çoban ve bir de köpek katıldı. Böylece sayıları yediyi bulan gençler bir mağaraya sığındılar. Burada Dekyanus'un zulmünden kurtarması için Allah'a dua ettiler. Bu dua üzerine Allah'ın inayetiyle uykuya daldılar. Dekyanus, Ninova'dan dönünce gençleri arattı. Mağarada uyuduklarını öğrenince oraya geldi fakat içeri girmede. Dışarı çıkmamaları için mağaranın kapısını taşlarla kapattırdı. Mağara arkadaşları, 309 yıl uyuduktan sonra kral Teodus (Theodosius) zamanında uyandılar. Aralarından Yemliha'yı yiyecek almak üzere şehre gönderdiler. Yemliha, Efsus'a gittiğinde parayı harcarken yakalandı. Hristiyanlığı kabul etmiş olan kral Teodus, Yemliha'yı dinledi ve gerçeği öğrenmek üzere maiyetinde bulunanlarla birlikte mağaraya gitti. Ashâb-ı Kehf gençleri, Dekyanus'un kendilerine ve

halka yaptığı zulmü anlattılar. Bu olayın, öldükten sonra dirilmeye örnek bir mucize olduğunu anlayan Teodus, gençleri sarayına davet etti fakat onlar bu daveti kabul etmeyerek mağarada kaldılar. Bir süre sonra da ebedi uykuya daldılar. Bu gelişmeler karşısında aciz kalan Teodus, miladi 377 yılında mağaranın önüne İsa Kilisesi'ni yaptırdı (Eyicil, 2005: 270; Rifat, 2004: 185; Sümer, 1989: 14; Taberî, 2007: 384-386; Yazır, 1982: 3231, Yağcıoğlu, 2015: 13).

Kuran'da ve diğer İslam literatüründe anlatılan Ashâb-ı Kehf kıssasının verdiği mesajlar oldukça önemlidir. Her şeyden önce Dekyanus dalaleti temsil ederken, Ashâb-ı Kehf hidayeti temsil etmektedir. Onlar Allah'a iman uğruna tıpkı Hz. İbrahim ve Hz. Musa gibi ölümü göze alarak otoriteye karşı çıkmış, dalaleti reddederek hidayeti tercih etmişlerdir. İkinci olarak daha dünyada iken dünyadan vazgeçmişler ve köpekleriyle birlikte dağdaki bir mağaraya sığınmışlardır. Burada verilen mağara istiaresi de önemlidir. Zira hem İslamiyet hem de diğer dinler açısından dağların ve mağaraların güven unsuru ve insanın maneviyatını zenginleştiren mekanlar olarak algılandığı unutulmamalıdır. Doğuda ve batıda pek çok din mensubu hakikate dağlarda ulaşabileceğini düşündüğü için oralara manastırlar inşa etmişler ve oralarda uzlete çekilmişlerdir. Hz. Musa ilk vahyini bir dağda almış yine Tanrı ile Sina dağında konuşmuştur (Baş, 2013: 166; Eyicil, 2017: 196, 198; Tanyu, 1973: 9). Hz. İbrahim tevhide ulaşma yolunda ilk adımını mağarada atmıştır (Harman, 2000: 269). Hz. Muhammed de ilk vahyi dağdaki bir mağarada, uzun bir tefekkür sürecinden sonra almış ve hicret esnasında sığındığı bir başka mağarada yol arkadaşına "*Korkma Allah bizimle beraberdir.*" (Tevbe, 9/40) diyerek güven vermiştir. Dolayısıyla bu gençler de "*Mademki onlardan ve Allah'tan başkasına tapmakta olduklarından yüz çevirip ayrıldınız, o hâlde mağaraya çekilin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve içinde bulunduğunuz durumda yararlanacağınız şeyler hazırlasın.*" diyerek hem maddeten hem de manen korunmak için mağaraya sığınmışlardır. Gençlerin mağaraya sığınması tasavvufi açıdan da önem arz etmektedir. Zira onların mağaraya sığınması dışarıdaki kötülüklerden uzaklaşıp içe yönelmeyi, hakikati nefste aramayı sembolize etmektedir. Nihayet onlar, Allah'a olan güçlü imanları ve tevekkülleri neticesinde bir mucizeye mazhar olmuşlar ve 309 yıllık uykunun ardından uyanmışlardır. Böylece Allah'ın vadinin gerçek olduğu hakikati, yani ölümden sonra tekrar dirilmenin muhakkak olduğu gerçeği Ashâb-ı Kehf mağarasında ortaya çıkmıştır. Hakikat anlaşıldıktan sonra

dünyadan bir kez daha vazgeçmişler ve yine mağarada ölümü temenni etmişlerdir.

3. Ashâb-ı Kehfin İsimleri

Hristiyan kültüründe Yedi Uyurların isim ve sayıları konusunda tam bir kesinlik yoktur. Ancak genelde Batı geleneğine göre onların adları, Maximian, Malchus, Marcian, John, Denis, Serapion ve Constantine'dir. Doğu geleneğine göre Maximianus, Malchus, Martinianus, Johnnes, Dionysius, Serapion ve Constantinus olarak bilinir. Bu yedi kahraman, Hristiyanlarca aziz olarak kabul edilir ve Latin kiliselerinde 27 Temmuz'da anılırlar. Ortodoks Kilisesine göre ise 4 Ağustos'ta mağaraya saklanmışlar ve 22 Ekim'de uyanmışlardır. Bu nedenle onlar adına söz konusu günlerde ayin düzenlenir ve bu günler yortular arasında yer alır (Sümer, 1989: 23).

Ashâb-ı Kehfin isimleri ve kaç kişi oldukları hususunda İslam kültüründe de bir netlik yoktur. Bazı kaynaklarda sekiz isimden söz edilirken kimisinde yedi kişiden bahsedilir. Ancak genel kabule göre bu gençler yedi kişidir. Buna göre gençlerin isimleri şöyledir: Yemulihus, Maksimilyanus, Andonyus, Martiniyanus, Dionius, Kesekosnudianus, Kostantinus. Bir başka rivayete göre ise adları, Malhus, Meksimiyanus, Yuhanna, Martinayunus, Diyonisius, Sarabion ve Kostantin'dir (Koç, 2017: 11; Rifat, 2004: 184).

Hz. Ali den gelen bir rivayete göre Ashâb-ı Kehf'in isimleri Yemliha, Mekselina, Mislina, Mertones, Debernoş ve Şazenuş'tur. İslam tarihinin önemli kaynaklarından Tarih-i Taberî'de, gençlerin isimleri *Mekselina*, *Meselina*, *Yemliha*, *Mernuş*, *Debernuş* ve *Şazenuş* şeklinde geçer. Yedincisi onlara yolda katılan çoban *Kefestayuş*, sekizinci ise çobanın köpeği *Kıtmir*'dir (Eyicil, 2005: 273; Koç, 2017: 30; Sümer, 1989: 20; Taberî, 2007: 387). İslam kültüründe genel olarak son liste kabul görmüş ve meşhur olmuştur.

4. Kültürümüzde Ashâb-ı Kehf

Ashâb-ı Kehf kıssası kültürümüzde tarih boyunca sözlü edebiyattan mesnevi tarzı yazma eserlere, hüsn-i hat ve minyatürlere konu olmuştur. Kütüphanelerimizde hikayeyi ele alan pek çok eser mevcuttur. Mesela, 15. ve 16. yüzyıl klasik Türk Edebiyatı şairlerinden Aşkî İlyas Efendi ve Seydi Nesîmî, Ashâb-ı Kehf'i anlatan beyitler yazmışlardır. Yine 15. yüzyıl şairlerinden İslâmî adlı şairin yazmış olduğu 3574 beyitlik Mesnevî'nin 638 beyti Ashâb-ı Kehf'e ayrılmıştır (Yılmaz, 2006: 42). Ayrıca Sadî "Gülistân", Neşebî "Tûtînâme", Attar "Tezkiretü'l-Evliyâ" ve Mevlâna "Mesnevî" adlı

eserlerinde yeri geldikçe Ashâb-ı Kefh kıssasını konu edinmişlerdir (Nizam, 2013: 488).

Ashâb-ı Kefh, halk kültüründe de önemli bir yere sahiptir ve pek çok inanca konu olmuştur. Kıssa kahramanlarının isimleri halk arasında pek rağbet gören muska, kolye ve yüzük gibi nesnelere tılsım olarak yazılmıştır. Onların isimlerini öğrenmenin veya isimlerinin yazılı olduğu kağıdı üzerinde taşınmanın, kişiyi kaza ve belalardan koruyacağına, uyuyamayan birisinin yanına konulunca kolayca uyuyacağına ve hamile kadınların kolay doğum yapacağına inanılır. Bunun yanında eve asılınca hırsız girmeyeceğine, binayı yangından ve afetlerden koruyacağına, ailede huzur ve sükun olacağına inanılır. Aynı şekilde Ashâb-ı Kefh'in Türk denizciliğinin manevi koruyucusu olduğu kabul edilir. Bu nedenle gemi şeklinde yazılan ve gemilere asılan Ashâb-ı Kefh'in isimlerinin, gemileri batmaktan kurtaracağına inanılır. Benzer bir şekilde kıssa kahramanlarının isimleri, ticaretle uğraşanlar arasında iyi bilinen ve çok müşteri gelmesi için dükkanlara ve iş yerlerine asılan Karınca Duası'nda da yer alır. Ashâb-ı Kefh mağaraları da evlenme, çocuk sahibi olma ve hastalıklardan kurtulma gibi dileklerin gerçekleşmesi gayesiyle ziyaret edilir (Eyicil, 2005: 274, Sümer, 1989: 20).

5. Muğla'da Ashâb-ı Kefh Hikâyesinin İzleri

Osmanlı'dan günümüze cami duvarlarında Allah (c.c.) ve Hz. Muhammed (s.a.v.) isimleriyle birlikte Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in isimlerinin yazılması bir gelenek haline gelmiştir. Ancak bilinen bir iki örnek istisna tutulacak olursa camilerde Ashâb-ı Kefh'in isimlerinin yer alması pek sık rastlanan bir durum değildir.⁵ İlginç bir şekilde Muğla'nın Menteşe ilçesinde Çatakbağyaka Köyü ve Keyfuturağı camilerinin duvarlarında yukarıda sayılan isimlerin yanında Ashâb-ı Kefh'in ve sadık köpeklerinin isimleri de bulunmaktadır. Ayrıca bir zamanlar Mevlevi dergâhı olan Şahidi Camii'nin iç mekânında yer alan ahşap direklerin de onları temsil ettiği rivayet edilir (Açıkgöz, 07.07.2015).

⁵ Bilindiği kadarıyla Giresun ili, Çamoluk ilçesi Sarpkaya Köyü'nde 1819 tarihinde Bektaş Bey tarafından yaptırılan ve kendi adıyla anılan caminin minberinde Ashab-ı Kefh isimleri yazılıdır. Eyüp Nefes ve Recep Gün, isimlerin buraya caminin korunması umuduyula yazılmış olduğunu ifade ederler (Nefes, Gün, 2011: 144). Bir de 1498 tarihinde Emir Mustafa tarafından yaptırılan Kayseri Kapalı Çarşısı Bedesteni'nin güney kapısındaki mermer kitabe üzerinde Ashâb-ı Kefh isimleri mevcuttur (Koç, 2017: 292).

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-ı Kehf Sembolleri

Muğla'nın üç camisinde Ashâb-ı Kehf kahramanlarıyla ilgili simgelerin olması, kıssanın bir zamanlar Muğla'da iyi bilindiğinin bir göstergesidir (Açıkgöz, 02.07.2013). Ancak hikâyenin bu bölgede meşhur olmasının ve söz konusu camilerde, onlara ait motiflerin bulunmasının nedenleri çok açık değildir. Elbette kıssanın Kuran'da yer almış olması ve başlarından geçen hadisenin olağanüstülüğü sebebiyle, halk nezdinde isimlere kutsallık atfedilmiş olduğu düşüncesi, akla gelen ilk ihtimaldir. Bunun yanında kıssanın Kuran'da yer alışı gayesine uygun olarak, ölümün bir yok oluş olmadığı ve ibadetin yalnızca Allah'a yapılması gerektiği ile ilgili mesajların, cemaat tarafından hatırlanması amacıyla söz konusu motiflerin bu camilerde yer almış olması, bir başka ihtimal olarak değerlendirilmelidir. Ayrıca Nefes ve Gün'ün Giresun'daki Bektaş Bey Camii'nin minberine Ashâb-ı Kehf isimlerinin yazılış nedenleriyle ilgili olarak söyledikleri gibi burada da söz konusu isimlerin, camileri yangın ve sel gibi afetlerden koruması amacıyla yazılmış olması da güçlü bir ihtimaldir. Tüm bunların yanında özellikle geçmişte bir Mevlevi tekkesi olan Şahidi Camii'nin direklerinin onları simgeliyor olması, hikâyenin halk arasında iyi biliniyor olmasının ve söz konusu camilerde onlara ait sembollerin bulunmasının gerisinde, Muğla Mevleviliğinin etkisinin olabileceğini de akla getirmektedir. Unutulmamalıdır ki Muğla özellikle 16. yüzyıldan sonra Osmanlı'nın, başta Konya olmak üzere, Afyonkarahisar, Kütahya, Bursa, Manisa ve İstanbul illerinin yanında önemli Mevlevi şehirlerinden birisi konumuna gelmiştir (Açıkgöz, 2008: 9; Nalçakar, Ülger, 2014: 9; Önkaş, 2012: 14).

Aslında Mevleviliğin diğer bazı tekkelerinde de Ashâb-ı Kehf motiflerinin kullanılmış olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim önem bakımından Konya'dan sonra ikinci sırada yer alan ve Mevlâna'nın torunlarından Sultan Divani'nin (ö.1540) postnişinlik yaptığı Afyon Mevlevihanesi'nin ana kubbesinin ortasında Ashâb-ı Kehf isimleri yazılıdır (Tanrıkorur, 2001: 420). Yine önem bakımından üçüncü sırada yer alan ve 1491 yılında kurulan Kütahya Mevlevihanesi'nde (Dönerler Camii), sema alanını çevreleyen sekiz ahşap direk bulunmaktadır. Her bir direğin üzerinde, kubbeye birleştiği yerde Ashâb-ı Kehf'in isimleri yazılıdır (Parlak-Tanrıkorur, 2003: 2). Dolayısıyla bu direkler Ashâb-ı Kehf'i temsil etmektedir. Aynı şekilde Galata Mevlevihanesinin sema alanının etrafında da sekiz direk yer almaktadır (Tanman, 1996: 321). Gelibolu ve Yenikapı asitanelerinde ise dokuz sütun bulunmaktadır (Tanman, 2013: 465; Tanrıkorur, 1996: 8). Kütahya Mevlevihanesi'ndeki sekiz direğin Ashâb-ı Kehf'i

temsil ediyor olmasından hareketle diğer dergahlardaki sütunların da Ashâb-ı Kehf'i sembolize ettiği sonucunu çıkarabiliriz. Bunlara benzer şekilde Şahidi dergahının içindeki sekiz ahşap direk de Ahab-ı Kehf'i temsil ediyor olmalıdır.

Ashâb-ı Kehf motiflerinin söz konusu Mevlevi dergahlarında yer almış olması, kıssanın Mevlevilik açısından önemini göstermektedir. Bunun başlıca nedeni de muhtemelen kıssanın Mesnevî'de geçiyor olmasıdır. Bilindiği gibi Mevlâna Mesnevî'de, Kuran kıssalarını birer araç olarak kullanıp onlar üzerinden Kuran'ın nefis ve ruh terbiyesi ile ilgili ilke ve düsturlarını muhatapların dikkatine sunar (Şahin, 2007: 217). Ashâb-ı Kehf kıssası da bu eserde söz konusu ahlaki ve tasavvufi düsturlar bağlamında ele alınmıştır. Mesnevî'de yer alan Ashâb-ı Kehf kıssası bir bütün halinde olmaktan ziyade ayrı beyitlerde ve işlenen konuyla bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Söz konusu beyitlerden bazıları aşağıdaki gibi sunulabilir:

Dünyada bugün bile nice Ashâb-ı Kehf vardır ki, belki senin yanı başında, karşındadır. Onlara yar olan dost da, şimdi mağarada onlarla sohbettedir. Fakat senin gözün ve kulağın mühürlü olduğu için bundan sana ne fayda (Mevlâna, 2001: c.I, 32).

Ashâb-ı Kehf'in köpeğine el verilince, dünyadaki bütün aslanların başları alçaldı (Mevlâna, 2001: c.I, 82).

Uykuda duygularını taşımazsın, duygular seni taşır. Bu yorgunluk bitkinlik gider, eziyetten sıkıntıdan kurtulursun. Sen uyku halini, velilerin uyanırken de taşımaları halinde bir çeşni bil. Be inatçı; veliler, Ashâb-ı Kehf'tir. Ayakta olsalar da yürüyüp gezseler de uykudadırlar. Tanrı onları, kendilerinin haberi olmadan işletir; sağa sola çevirir. O sağa çevrilme nedir? İyi iş. Ya sola çevrilme, o da bedeninin varlığına ait işler (Mevlâna, 2001: c.I, 255).

Kötü dosta ünsiyet, belaya bulaşmaktır. Mademki o geldi, bana uyumak düşer. Uyuyayım da Ashâb-ı Kehf'ten olayım. O sıkıntıda, o minnette mahpus kalmak, Dekyanus'tan iyi, dedi. Ashâb-ı Kehf'in uyanıklığı, Dekyanus'a kulluk etmektir. Fakat uykuları şereflerini, haysiyetlerini korumuş oldu. Bilgiyle uyumak uyanıklıktır. Vay bilgisizle oturan uyanık kişiye (Mevlâna, 2001: c.II, 3).

Ashâb-ı Kehf'in köpeğine onlardan öyle bir huy sirayet etti ki sonunda Allah'ı aramaya koyuldu. Kalpte her an bir çeşit şey baş gösterir. İnsan bazen şeytanlaşır, bazen melekleşir, bazen tuzak kesilir, bazen yırtıcı hayvan! Aslanların bildiği o acayip ormandan, gönüller tuzacağına gizli bir yolu bulunan o meşelikten, içten içe

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-ı Kehf Sembolleri

hırsızlık et, can mercanını çal! Ey köpekten aşağı, ariflerin gönüllerinden o mercanı elde et (Mevlâna, 2001: c.II, 109).

O gizlice niyazın, o önü sonu anman yok mu? İşte saf, halis ve hüznü dua odur. Ey Allah'ım ey feryadıma erişen, ey yardımcım, demendir. Allah yolunda köpeğin sesi bile Allah cezbesiyledir. Çünkü Allah'a her yönelen, bir yol kesicinin esiridir. Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi, pis şeyden kurtulunca padişahlar sofrasının başına oturdu. Mağaranın önünde kıyamete kadar dağarcıksız, heybesiz arifcesine rahmet lokmasını, rahmet suyunu yiyip içmekte (Mevlâna, 2001: c.III, 17).

Nice köpek postuna bürünmüş adsız sansız kişiler var ki perde ardında şarapsız kalmazlar. Oğul, bu şarap için can ver. Savaşız, sabırsız yenme, yani zafer olur mu hiç? Bunun için sabır güç bir şey değildir. Sabret, sabır, güçlüklerin, sıkıntılarının anahtarıdır. Bu pusudan sabır ve ihtiyat etmeksizin kimse kurtulmadı. Sabır da ihtiyatın eli ayağıdır. İhtiyatta bulun, bu zehirli otu yeme. İhtiyata riayet, peygamberlerin kuvvetinden, nurundandır (Mevlâna, 2001: c.III, 18).

Şükretmiyorsun, nail olduğun nimetleri unutmuşsun. Bu unutuş, o bal yediğin zamanları hatırına bile getirmiyor. O kapıda dön, dolaş Ashâb-ı Kehf'in köpeğiyle kapı yoldaşıysan köpekten aşağı olma (Mevlâna, 2001: c.III, 25).

Köpekler bile, gönlünü ilk eve bağla diye köpeklere nasihat ederler. Kemik yediğin ilk kapıya sıkı bağlan, hak gözetmeyi terk etme derler. Edeplensin de oraya gitsin, kurtuluşu o ilk kapıda bulsun diye onu ısırlar. A azgın köpek, velinimetine isyan etme. Halka gibi o kapıya bağlan. O kapıda bekçilik et, o kapıda çevik davran, o kapıda sıçra (Mevlâna, 2001: c.III, 25).

Vefasızlığını apaçık gösterme, beyhude yere vefasızlığı faş etme. Köpeklerin adeti vefakarlıktır. Yürü be, bari köpeklerin adını kötüye çıkarma derler. Ulu Allah bile vefakarlıkla öğündü de "Bizden gayrı ahbine kim vefa eder ki?" dedi. Hakları reddettikten, saymadıktan sonra isteğin kadar vefakar ol. Bil ki bu vefa, vefasızlığın ta kendisidir. Çünkü hiç kimse Allah hakkından daha ziyade hak sahibi değildir ki (Mevlâna, 2001: c.III, 26).

Ashâb-ı Kehf'in köpeğinin huyu iyiydi, fakat sureti, köpek suretindeydi. Fakat bu sureti, ona bir noksan verdi mi? (Mevlâna, 2001: c.V, 213).

Kurt, ayı ve aslan bile aşk nedir biliyor. Artık aşktan kör olan kişi köpekten de aşağıdır. Köpekte aşk damarı olmasaydı Ashâb-ı

Kehf'in köpeği, kalp erbabını arar mıydı hiç? (Mevlâna, 2001: c.V, 165).

Şöhret olmamıştır ama alemde onun cinsinden çok köpekler vardır. Sense kendi cinsinden olandan bile bir koku almadın. Artık kurtla koyundan aşk kokusunu nereden alacaksın? Aşk olmasaydı, varlık nereden olurdu? Ekmek nasıl olur da gelir senin vücuduna katılırdı? Ekmek varlığa katıldı neden? Aştan, istekten. Yoksa ekmeğin can olmasına yol var mı? Aşk, ölü olan ekmeği can haline getirmede, fani olan canı ebedileştirmede (Mevlâna, 2001: c.V, 165).

Mevlâna eserinde Kuran'da sıklıkla geçen kıssaları yorumlayarak, muhatabın anlatılan olaylardan ibret almasını, bazen de kendisini kıssanın öznesi yerine koyarak bir nefis muhasebesi yapmasını ve bu vesileyle de istikametini düzgün tutarak yaşamasını istemiştir (Şahin, 2007: 222). Ashâb-ı Kehf kıssası da Mesnevî'de, Allah'a teslimiyet, Allah yolunda sebat, ahde vefa, dünyevi ihtiras ve arzulardan uzaklaşma, ölümden sonraki hayatın hatırlanması ve nefis terbiyesi ile ilgili konular ekseninde ele alınmaktadır. Dolayısıyla Ashâb-ı Kehf'in uykusu, söz edilen hasletler bağlamında övülmekte, veliler Ashâb-ı Kehf'e benzetilmekte hatta sadakati nedeniyle köpekleri sıradan köpek sınıfından kurtulup veliler sınıfına dahil olmaktadır. Bu bakımdan Mevlâna'nın bu yorumlarına istinaden, söz konusu Mevlevi dergahlarında Ashâb-ı Kehf sembolleri kullanılmış olmalıdır. Aynı şekilde bir dönem önemli Mevlevi şehirleri arasında yer alan Muğla'da tarihsel olarak önce Şahidi dergahında sonra da Çatakbağyaka ve Keyfoturağı camilerinin duvarlarında Ashâb-ı Kehf sembolleri kullanılmış, cemaatin onların hikayesinden dersler çıkararak yaşamına yön vermesi arzulanmış olmalıdır.

5.1. Şahidi Cami

Şahidi Cami, Muğla'nın Menteşe ilçesi Camikebir Mahallesi'nde, Asar Dağı'nın güney yamacında şehre hakim bir noktada bulunmaktadır. Cami geleneksel mimari tarzı ile Osmanlı dönemine ait bir yapıdır. Ancak içindeki ahşap korkuluklarla ayrılmış yuvarlak bölüm ile diğerlerinden ayrılır. Caminin içinin bu şekilde olması, onun geçmişte mevlevihane olmasından kaynaklanmaktadır. Önceden dergahın yerinde Şeyh Seyyid Kemaleddin tarafından 1390 yılında yaptırılan bir mescit bulunuyordu. Ancak mescit, Hüdayi Salih'in (ö. 1480) Fatih Sultan Mehmet'ten talebi neticesinde, muhtemelen 1450'li yıllarda Mevlevi dergahına dönüştürülmüştür (Açıkgöz, 2008: 9; Çıpan, 2014: 14).

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-ı Kefî Sembolleri

Şahidi Cami ismini, bu mevlevihanenin şeyhi olan İbrahim Şahidi'den almıştır. İbrahim Şahidi, 1470 yılında Muğla'da doğmuş 1550 yılında vefat etmiştir. Mevleviliğe Denizli (Lazkiye) şeyhi Fani Dede'nin (ö. 1519) etkisiyle intisap eden İbrahim Şahidi, Mevlâna'nın torunlarından Sultan Divanı'nın (ö.1540) de talebesi olmuştur (Açıkgöz, 2006: 85; 2008: 17; Çıpan, 2010: 273; 2014: 19; İmamoğlu, 2005: 14). İbrahim Şahidi'nin Divan, Tuhfe-i Şahidi, Gülşen-i Tevhid ve Gülşen-i Esrar başta olmak üzere toplam on üç eseri vardır (Açıkgöz, 2006: 88; 2008: 18; Çıpan, 1985: XVII-XXIII; 2010: 273; 2014: 51; İmamoğlu, 2005: 26; Nalçakar, Ülger, 2014: 10). Muğla Mevleviliğinin şeyhleri arasında, İbrahim Şahidi'nin oğlu Şuhudi (ö.1591), Seyyid Kasım (1562'de şeyh olmuştur), Mehmet Raif (1648'de şeyh olmuştur) ve Cemalettin Erol (1904-1923 yıllarında şeyhlik yapmıştır) sayılabilir (Önkaş, 2012: 20).

İbrahim Şahidi'nin ve babası Hüdayi Salih'in kabirleri, caminin haziresindeki türbede yer almaktadır. Ancak bazı rivayetlere göre Şahidi, Afyonda vefat etmiştir. Nitekim Afyon Mevlevihane'sinin içinde de ona ait bir kabir mevcuttur (Çıpan, 2014, 31; İmamoğlu, 2005, 17). Ayrıca caminin bahçesinde, mescidi ilk yaptıran Şeyh Seyyid Kemalettin'in ve diğer bazı mevlevi büyüklerinin mezarları da bulunmaktadır (Açıkgöz, 2008: 49; Çıpan, 1985: XVII; 1996: 233; Önkaş, 2012: 14-19; Şahidi Cami, Ty).

Caminin iç bölümünün, 11x12 m. ölçüleriyle kareye yakın bir planı vardır. Ortasında yarım kemerli sekiz ahşap sütun ve onların arasında dervişlerin bir zamanlar sema yaptıkları, korkulukla çevrili daire şeklinde bir sema alanı mevcuttur (Önkaş, 2012: 22). Ashâb-ı Kefî sembollerinin yer aldığı diğer Mevlevi dergahlarında olduğu gibi, caminin içindeki sekiz ahşap direğin Ashâb-ı Kefî'yi temsil ettiğini söyleyebiliriz. Bu direklerden yedisinin başında bulunan yarım kemerler içe, minbere yakın olanında ise dışa bakmaktadır. Açıkgöz'ün de işaret ettiği üzere içe bakanlar, Ashâb-ı Kefî'nin yedi üyesini, dışa bakan da sadık köpekleri Kıtırmir'i temsil etmektedir (Açıkgöz, 02.07.2013; 07.07.2015). Her ne kadar doğrudan Ashâb-ı Kefî'le ilgili olup olmadığı bilinmese de 1493'te Mentеше beylerinden Esseyyid Şücaeddin tarafından yaptırılan Kurşunlu Camii'nin kubbesinde sekiz adet ahşap sütun çizimi vardır. Sütunlar kubbe kasnağının ana duvarla bittiği yerden başlamakta ve kubbenin ortasında yer alan sekiz yapraklı yonca biçimindeki desene kadar uzamaktadır.

Resim 1: Şahidi Camii'nin içindeki sema alanı ve Ashâb-ı Kehf'i simgeleyen ahşap direkler.

Resim 2: Yedi direğin üzerindeki kemerler iç kısma bakarken minberin önündeki kemer dış tarafa bakmaktadır.

5.2. Çatakbağyaka Cami

Ashâb-ı Kehf sembollerinin bulunduğu ikinci camimiz Çatakbağyaka Camii'dir. Cami, Merkeze bağlı Çatakbağyaka Köyü'nde, 1754 yılında Yerkesikli Ömer Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yaklaşık 250 yıllık bir mazisi bulunan cami, Muğla'nın diğer ibadethaneleri gibi dönemin klasik Osmanlı mimari tarzına sahip bir eserdir. Cami, 1954 yılında onarım görmüştür ancak 1980'lerden itibaren hemen yan tarafına yeni caminin yapılması nedeniyle 2015 yılına kadar atıl bir vaziyette kalmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-I Kefh Sembolleri

Koruma Kurulu'nca koruma altına alınan cami, 2015 yılında aslına uygun olarak restore edilmiş ve tekrar ibadete açılmıştır (Muğla'da devlet vatandaşı elele, 25.07.2005)

Şahidi Cami, bir dergah olarak kurulmuş ve sonradan camiye dönüştürülmüş iken Çatakbağyaka Camii kuruluşundan itibaren cami görevini ifa etmiştir. Bir dergah olmamasına rağmen Şahidi Camii gibi onda da Ashâb-ı Kefh sembolleri bulunmaktadır. Kıssa kahramanlarını Şahidi Camii'nin içindeki direkler temsil etmekteydi. Burada ise onların isimleri caminin dış duvarına yazılmıştır. Caminin içinde, diğer camilerde olduğu gibi Allah (c.c.), Hz. Muhammed, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin isimleri yazılıdır. Bunların yanında Hz. Fatıma, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve Bilal-i Habeşi'nin adları da yazılıdır. Ashâb-ı Kefh'in isimleri ise binanın giriş kapısının yaklaşık 1,5 m. üst kısmında bulunmaktadır. İsimler 60 cm. çapındaki dairesel alanların içine sığdırılmış ve etrafları tezhip ile süslenmiştir. Ayrıca okunuşunu kolaylaştırmak için hareke ilave edilmiştir. Bunlardan Yemliha, Mekselina, Mislina ve Mernuş isimleri kapının sağ tarafında, Debernuş, Şazenuş, Kefşetetauş ve Kitmir isimleri de sol tarafında yer almaktadır.

Resim 3: Çatakbağyaka Köyü Camii'nin dış duvarında yer alan Ashâb-ı Kefh isimleri.

5.3. Keyfoturağı Cami

Ashâb-ı Kefh izlerinin yer aldığı bir diğer camimiz Keyfoturağı Camii'dir. Açıkgoz, caminin asıl adının duvarlarında yer alan Ashâb-ı Kefh isimlerinden dolayı Keyfoturağı Camii olduğunu fakat zamanla ses değişikliğine uğrayarak Keyfoturağı şekline dönüştüğünü söyler (Açıkgoz, 02.07.2013). Cami, şehrin güneyindeki ovada bulunan ve şehir sakinlerinin yaz aylarını geçirdiği Karabağlar

Yaylasında inşa edilen mescitlerden birisidir. Cami 1870 yılında, klasik Osmanlı mimarisine uygun tarzda inşa edilmiştir. Dikdörtgen planlı ve kiremit çatılıdır. Kitabesinde, caminin Kadızadelerden Süleyman Efendi tarafından yaptırıldığı kayıtlıdır.

Ashâb-ı Kehf'in isimleri Çatakbağyaka Camii'nin dış duvarına yazılmış olduğu halde Keyfoturağı Camii'nin içinde yer almaktadır. Caminin mihrap duvarında, diğer camilerde olduğu gibi Allah, Muhammed, Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali isimleri bulunmaktadır. Ashâb-ı Kehf'in isimleri ise mihrabın solundaki duvarda Hasan ve Hüseyin isimlerinden sonra başlamakta, arka ve sağ duvar boyunca devam etmektedir. Yemliha, Mekselina ve Meselina -Çatakbağyaka Camii'nde Mislina şeklinde yazılmıştır- sol duvarda, Debernuş, Şazenuş ve Kefeştetayuş arkada kadınlar için ayrılan kısmın duvarında yer almaktadır. Bu bölümde Debernuş isminin sağ tarafında muhtemelen bir zamanlar Mernuş isminin yer aldığı boş bir alan mevcuttur. Söz konusu isim zamanla silinmiş olmalıdır. Ashâb-ı Kehf'in köpeği Kitmir ise giriş kapısının sağında kalan duvara yazılmıştır. Çatakbağyaka Camii'nde, Mekselina ve Mislina isimlerinin her ikisinde "s" harfi, Arap harflerinden "peltek se" (ث) ile yazılı olduğu halde burada "sin" (س) harfi ile yazılmıştır. Kütahya Mevlevihanesinde ise Mekselina "sin" (س) harfi ile Mislina da "peltek se" (ث) ile yazılmıştır.

Keyfoturağı Camii'nde Mekselina ve Meselina isimleri yaklaşık 100x105cm ebadındaki kareye yakın alanların içine yerleştirilmiş dikdörtgen süslemelerin üzerine yazılmıştır. Yemliha, Debernuş, Şazenuş, Kefeştetayuş ve Kitmir isimlerinden her biri de yaklaşık 140x105 cm. ebadındaki dikdörtgen zeminde yer alan dairevi alanın içine hüsn-i hat ile nakşedilmiş etrafları da süslenmiştir. Ancak süslemelerin bazı bölümleri zamanla silinmiştir. Ayrıca Ashâb-ı Kehf isimlerinden başka, caminin arka duvarının sağ ve sol köşelerinde birer gemi resmi de mevcuttur. Gemi motiflerinin 1493 tarihinde yapılan Kurşunlu Camii'nin kubbesinde ve 1565 tarihinde inşa edilen Şeyh Camii'nin sağ duvarının ahşap tavanla birleştiği yerde kullanılmış olduğunu da belirtmek gerekir. Ashâb-ı Kehf motiflerinin olduğu camilerde gemi resimlerinin olması, Ashâb-ı Kehf'in denizciler için önemini, özellikle de onların isimlerinin yazılarak kaza ve belalardan koruması için denizciler tarafından gemilerde taşındığı bilgisini hatırlatmaktadır.

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-I Kef Sembolleri

Resim 4: Keyfoturağı Camii'nin sol duvarında Ashâb-ı Kef'in isimlerinden "Yemliha, Mekselina ve Meselina" yazılıdır.

Resim 5: Keyfoturağı Camii'nin arka duvarında "Debernuş, Şazenuş ve Kefestetayuş" isimleri yazılıdır. Başta bulunan boş olan alanda bir zamanlar "Mernuş" ismi yazılı olmalıdır.

Resim 6: Keyfoturağı Camii'nin sağ duvarında Ashâb-ı Kehf'in köpeği "Kitmir" in ismi yazılıdır.

Resim 7: Keyfoturağı Camii'nin arka duvarının iki köşesinde gemi çizimleri vardır.

Sonuç

Ashâb-ı Kehf kıssası, Hristiyan dünyada ortaya çıkmış bir hikayedir. Ancak Hristiyanlık kadar İslamiyette de iyi bilinmektedir. Özellikle İslam'ın kutsal kitabı Kuran'daki bir sure ismini kıssadan almış ve on beş ayeti konuya ayrılmıştır. Hikaye tefsir, hadis ve tarih kitaplarının yanında edebiyat, halk kültürü ve tasavvufa dair eserlere de konu olmuştur. Bu bakımdan Ashâb-ı Kehf kıssasının kültürümüzde önemli bir yeri vardır. Kıssa, tefsir ve tarih kitaplarının

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-I Kefh Sembolleri

yanında mesnevi ve şiir tarzı eserlere konu olmuş, kıssa kahramanlarının isimleri, tezhip ve hüsn-i hat tarzı eserlerde yer almıştır. Örneğin önemli bir mutasavvıf olan Mevlâna, Mesnevî'sinde Allah inancı, dünyevi hırs ve arzulardan uzaklaşma gibi ahlaki ve tasavvufi konuları işlerken yer yer Ashâb-ı Kefh kıssasından yararlanmıştı. Bunun yanında onların isimleri, halk arasında musibetlerden korunmak için tılsım olarak yazılmış ve bol kazanç elde etmek için duvarlara asılmıştır. Nitekim halk arasında pek bilinen Karınca Duası, kolye ve muska gibi enstrümanlarda kıssa kahramanlarının isimleri sıkça kullanılmıştır. Camilerde Allah, Muhammed isimleriyle birlikte dört halifenin ve Ehl-i Beyt üyelerinden Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in isimlerinin yazılması bir gelenektir. Ancak Muğla'daki Şahidi, Çatakbağyaka ve Keyfoturağı camilerinde bu isimlerin yanında Ashâb-ı Kefh isimlerinin yer almış olması ya da onları çağrıştıran işaretlerin bulunması alışıl gelmiş bir durum değildir. Onların isimlerinin bu camilerde yer almasının nedenleri arasında ilk olarak kıssanın Kuran'da geçmesi sebebiyle kahramanlarının isimlerine kutsallık atfedilmiş olması akla gelmektedir. İkinci olarak Kuran'da hikayenin ele alınmış gayesi doğrultusunda cemaatin onların öyküsünden dersler çıkarması amaçlanmış olmalıdır. Ayrıca halk kültüründe Ashâb-ı Kefh'le ilgili geliştirilen inançlar çerçevesinde bu camilerin yangın ve sel gibi afetlerden korunması umuduyla isimler buralara yazılmış olmalıdır. Bunun yanında geçmişte Muğla'da güçlü bir Mevlevi geleneğinin bulunması ve bir zamanlar mevlevi dergahı olan Şahidi Camii'ndeki direklerin Ashâb-ı Kefh'i simgeliyor olması, diğer iki camide yer alan isimlerin de bu Mevlevi geleneğinin etkisiyle yazılmış olma ihtimalini akla getirmektedir. Dolayısıyla bu isimler, kıssanın Kuran'da ve Mesnevî'de ele alınış gayesine uygun olarak, Allah'a imanının önemini, O'nun rızası için yaşama gayesini, ölümü ve yeniden dirilişi hatırlatması amacıyla yazılmış olmalıdır.

Kaynakça

- Açıkgöz, N. (2006), "Muğla'da Mevlevilik Ve Şahidi", Mevlâna Mesnevi Ve Mevlevihaneler Sempozyumu, Manisa, Ss. 85-90.
- Açıkgöz, N. (2008), Şahidi Ve Muğla'da Mevlevilik, Muğla.
- Akpınar, A. (2010) "Tefsirlerde Ashab-I Kefh", Türk İslam Kültür Ve Medeniyetinde Tarsus, Ankara, Ss. 118-140.
- Baş, M. (2013), "Dinlerde Ve Geleneksel Türk İnanışında Dağ Kültü", Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 13 (1), Adana, Ss. 165-179.

- Çelik, H. (2017), "Ashab-I Kehf Kıssası Ve İçerdiği Mesajlar", *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 6, Sayı: 1, Ss. 189-217.
- Çıpan, M. (1985), *Muğlalı İbrahim Şahidi, Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri, Divan Ve Gülşen-İ Vahdet*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Çıpan, M. (1996), "Konya Mevlana Müzesi Hazine-İ Evrak Arşivindeki Belgelere Göre Muğla Mevlevihanesi", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı, 2, Konya, Ss. 233-250.
- Çıpan, M. (2010), "Şahidi İbrahim", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, C. 38, Ss. 273-274.
- Çıpan, M. (2014), *Muğlalı Şahidi Dede*, Konya.
- Ersöz, İ. (1991), "Ashab-I Kehf", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, Ss. 465-467.
- Eyicil, A. (2005), "Afşin Ashab-I Kehf", *S.Ü.S.B.E.D. Konya*, Sayı:14, Ss. 269-287.
- Guidi, I. (1920), "Seven Sleepers", James Hastings (Ed), *Encyclopedia Of Religion And Ethics*, C. XI, Ss. 427-430.
- Harman, Ö. F. (2000), "İbrahim", *Tdv İslâm Ansiklopedisi*, C. 21, Ss. 266-272.
- İmamoğlu, A. H. (2005), *Muğlalı Şahidi İbrahim Dede Tuhfe-İ Şahidi*, Muğla.
- Koç, K. (2017), *Afşin Ashabü'l-Kehf'in Tarihsel Süreci (Ana Kaynaklar Ve Arşiv Belgelerine Göre)*, Nevşehir Hacı Bektaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Nevşehir.
- Koncu, H. (2013), "Bir Ashab-I Kehf Kıssası: Haza Kıssa-İ Ashabü'l-Kehf", *Divan Edebiyatı Araştırmalar Dergisi*, İstanbul, Ss. 275-318.
- Mevlana, M. (2001) *Çev. Veled İzbudak*, Meb. Yayınları, İstanbul.
- Nalçakar A. ve Ülger A. Ö. (2014), "Muğla'da Bir Çınar "İbrahimşahidi Dede Hayatı Ve Eserleri", 1. Uluslararası Mevlevîlik Ve Şâhidî Sempozyumu, 17 Aralık, Muğla.
- Nefes E. ve Gün R. (2011), "Giresun Çamoluk İlçesi Sarpkaya Köyü'ndeki Ahşap Sütunlu Bektaş Bey Camii", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 36, Ankara, Ss. 137-154.
- Nizam, E. A. (2013), "Divan Şiirinde Bir Telmih Unsuru Olarak Ashâb-I Kehf", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 8/13, Ankara, Ss. 483-499.
- Önkaş, N. A. (2012), *Muğlalı İbrahim Şahidi*, Muğla.

Muğla'nın Üç Camisinde Ashâb-I Kefh Sembolleri

- Parlak S. ve Tanrıkorur B., (2003), "Kütahya Mevlevihanesi", Tdv İslâm Ansiklopedisi, C. 27, Ss. 1-3.
- Rifat, H. (2004) *Lugat-I Tarihiye Ve Coğrafiye*, C. I, Ankara.
- Schmidt, C. (2008), *Sleeping Toward Christianity: The Form And Function Of The Seven Sleepers Legend İn Medieval British Oral Tradition*, (A Thesis Presented To The Faculty Of The Graduate School At The University Of Missouri-Columbia), Columbia.
- Sümer, F. (1989), *Eshabü'l-Kehf (Yedi Uyurlar)*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Şahin, H. (2007), "Mesnevîde Ashab-I Kefh Kıssası Ve Tefsiri", H.Ü.İ.F.D. Temmuz-Aralık Sayı:18, Şanlıurfa, Ss. 215-223.
- Şentürk, M., (2013), "Kuran'da Pasif Direniş Öyküsü: Ashab-I Kefh", G.Ü.İ.F.D. Gümüşhane, C. 2, Sayı:3, Ss. 224-237.
- Taberi, Ebû Ca'fer Muhammed Bin Cerir, (2007) *Tarih-İ Taberi*, C. 2, Mehmet Faruk Gürtunca (Çev.), İstanbul.
- Tanman, M. B. (1996), "Galata Mevlevihanesi", Tdv İslâm Ansiklopedisi, C. 13, Ss. 317-321.
- Tanman, M. B. (1996), "Yenikapı Mevlevihanesi", Tdv İslâm Ansiklopedisi, C. 43, Ss. 463-468.
- Tanrıkorur, B. (1996), "Gelibolu Mevlevihanesi", Tdv İslâm Ansiklopedisi, C. 14, Ss. 6-8.
- Tanrıkorur, B. (2001), "Karahisar Mevlevihanesi", Tdv İslâm Ansiklopedisi, C. 24, Ss. 418-421.
- Tanyu, H. (1973), *Dinler Tarihi Araştırmaları*, Ankara.
- Yazır, E. M. H. (1982), *Hak Dini Kuran Dili*, (Eser Neşriyat Dağıtım), C. 5.
- Yağcıoğlu, S. A. (2015), *Ashab-I Kefh Hikayesi*, İstanbul.
- Yılmaz, N. (2006), "Klasik Türk Şiirinde Ashab-I Kefh: İslami'nin Mesnevisi Örneği", Ç.Ü.İ.F.D. Adana, Ss. 35-64.

E-Kaynak

- Açıkgöz, N. (07.07.2015), "Ashab-I Kefh Ve Mugla", [Http://Www.Hamlegazetesi.Com.Tr/Ashab-İ-Kehf-Ve-Mugla/](http://www.hamlegazetesi.com.tr/ashab-i-kehf-ve-mugla/), (Erişim Tarihi: 03.11.2018).
- Açıkgöz, N. (02.07.2013), "Keyfoturağı Mı Kehfoturağı Mı", [Http://Www.Hamlegazetesi.Com.Tr/Keyf-Oturagi-Mi-Kehf-Oturagi-Mi/](http://www.hamlegazetesi.com.tr/keyf-oturagi-mi-kehf-oturagi-mi/), (Erişim Tarihi: 03.11.2018).
- [Https://Kuran-İkerim.Org/Meal/Diyanet/Kehf-Suresi](https://kuran-ikerim.org/meal/diyanet/kehf-suresi), (Erişim Tarihi: 03.11.2018).

“Muğla'da Devlet Vatandaş Elele”, (25.07.2005),
[Http://Www.Internethaber.Com/Muglada-Devlet-Vatandas-
Elele-1136142h.Htm](http://www.internethaber.com/muglada-devlet-vatandas-elele-1136142h.htm). (Erişim Tarihi: 03.11.2018).
“Şahidi Cami”, [Http://Www.Mentesese.Gov.Tr/Sahidi-Cami](http://www.mentese.gov.tr/sahidi-cami). (Erişim
Tarihi: 03.11.2018).